

ОД ИДЕЈА ДО РЕЗУЛТАТА: образовне промене у очима просветних радника

Образовно-политичке импликације истраживања „Представе о образовним променама у Србији: рефлексије о прошлости, визије будућности (ПОПС 2)“

Увод

Протеклих десет година обележиле су бројне промене образовног система Србије. Искуства са овим променама су разноврсна. Због тога смо покренули истраживање којим смо желели да испитамо каква су досадашња реформска искуства и шта можемо да научимо о креирању, спровођењу и вредновању образовне политике, како би будући подухвати били успешнији.

Истраживање је спроведено на репрезентативном узорку од 150 основних школа. Преко 1800 наставника, директора и стручних сарадника попунило је упитнике у којима су имали могућност да искажу своје виђење различитих фаза стварања и спровођења образовне политике и то кроз искуство са трима образовним реформама у Србији - увођењем инклузивног образовања, новог начина стручног усавршавања наставника и школског развојног планирања.

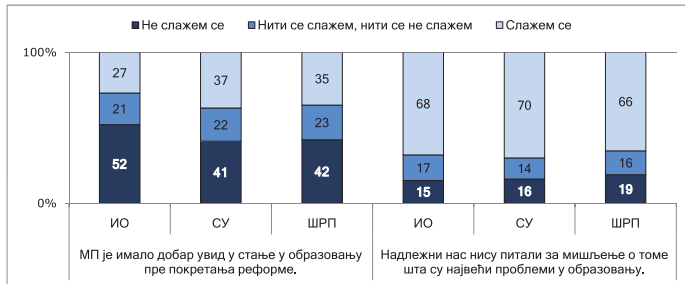
Налази истраживања упућују нас на закључке да би будуће креирање реформи требало да буде што партиципативнији процес; да би спровођење реформи требало боље планирати и организовати; да увођење инклузивног образовања захтева значајну подршку и да су, и поред преовлађујућег негативног виђења образовних реформи у Србији, просветни радници и даље веома отворени за промене.

Како су стваране и покретане образовне реформе?

Од 2000. године Министарство просвете Републике Србије (МП) покренуло је три реформе као одговор на три велика проблема нашег образовног система.

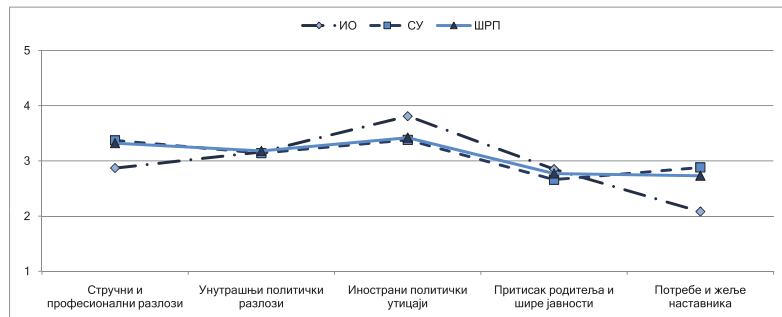
ПРОБЛЕМ	РЕФОРМА
Неадекватна обухваћеност и квалитет образовања ученика са посебним потребама	Инклузивно образовање (ИО)
Неадекватна припремљеност наставника за рад у пракси	Стручно усавршавање наставника (СУ)
Недовољно ангажовање школа на унапређивању квалитета свог рада	Школско развојно планирање (ШРП)

Већина просветних радника сматра да су имали мало утицаја на креирање и покретање реформи - мање него стручњаци, али и мање него унутрашњи и инострани политички фактори.

Просветни радници у Србији сматрају да су имали мало утицаја на креирање образовне политике претходних година. Они верују да МП није уложило довољно напора да истражи, чује и уважи њихово мишљење о томе који су главни проблеми у образовању и како их треба решавати. Такође, значајан број просветних радника сматра да Министарство није имало добар увид у стање у образовању пре покретања реформи.

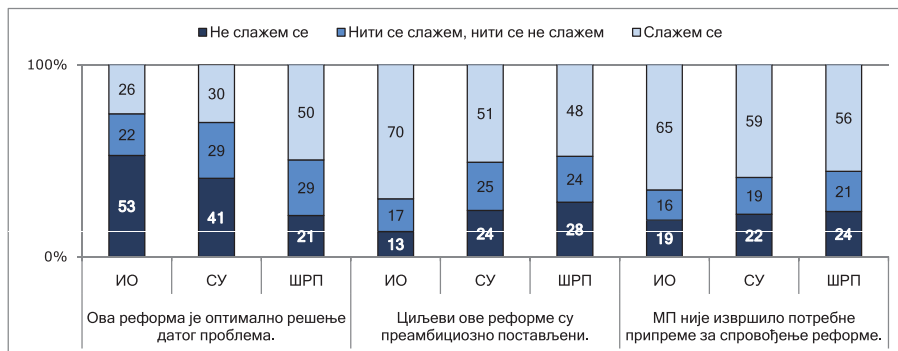
Према проценама просветних радника, већи утицај на покретање реформи од потреба и жеља наставника, родитеља и шире јавности, имали су унутрашњи и инострани политички фактори, као и стручни и професионални разлози.

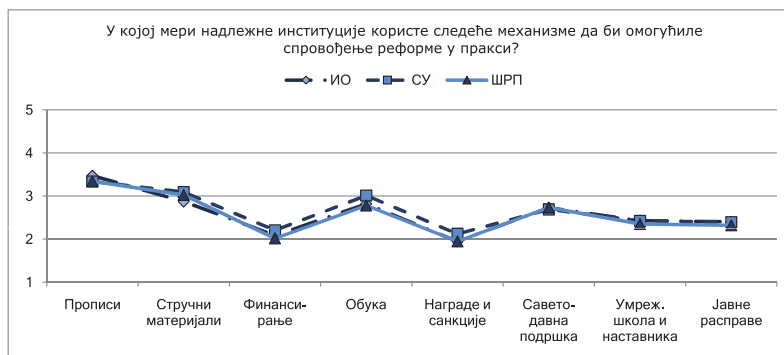
Вредности на ординати: 1 - нимало; 5 - у великој мери.

Како су припремане и спровођене реформе?

Мишљења о томе да ли су понуђена реформска решења оптимална за дате проблеме разликују се од реформе до реформе. Међутим, већина просветних радника сматра да су реформе преамбициозне и да Министарство просвете није извршило потребне припреме за спровођење ових реформи, што посебно важи за инклузивно образовање.

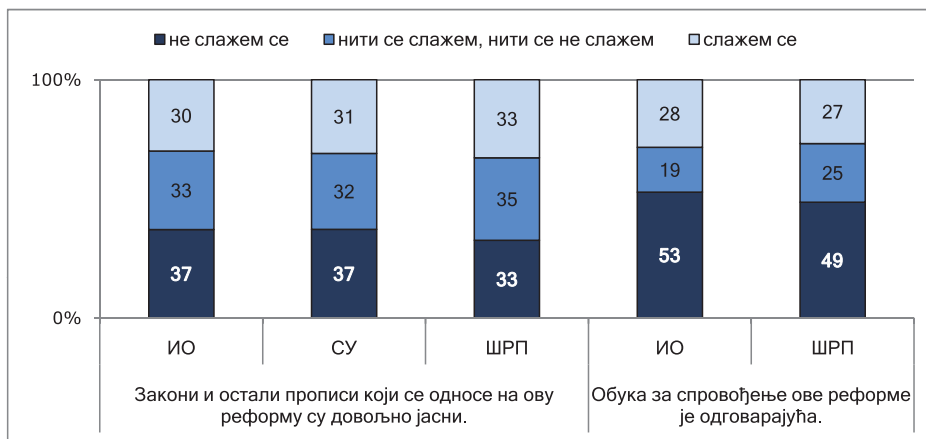
Већина просветних радника опажа три реформе као амбициозне, недовољно припремљене и спроведене без система подстицаја.

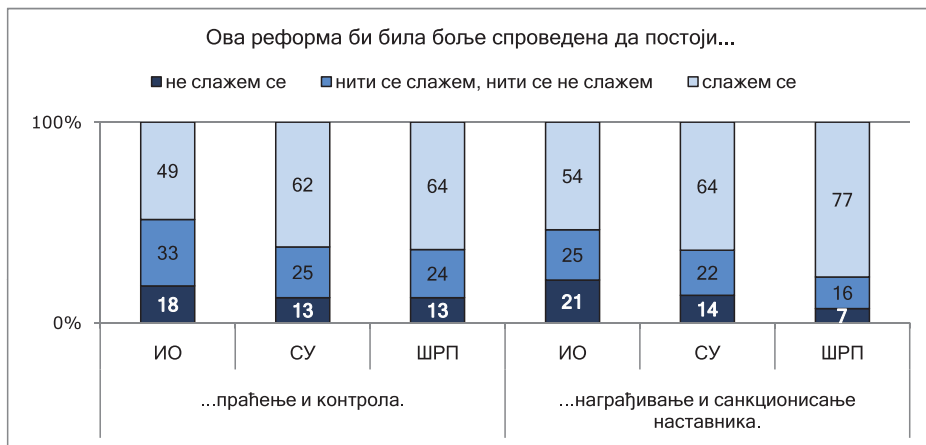
Вредности на ординати: 1 - нимало; 5 - у великој мери.

Одговори запослених у школама указују, такође, на постојање карактеристичног обрасца спровођења реформи у Србији - преовлађујући механизми су прописи, упутства и обука, док су додатно финансирање и награђивање и санкционисање механизми који су најређе коришћени.

Око половине просветних радника сматра да обуке за инклузију и школско развојно планирање нису биле одговарајуће, док сваки трећи просветни радник мисли да прописи нису били довољно јасни.

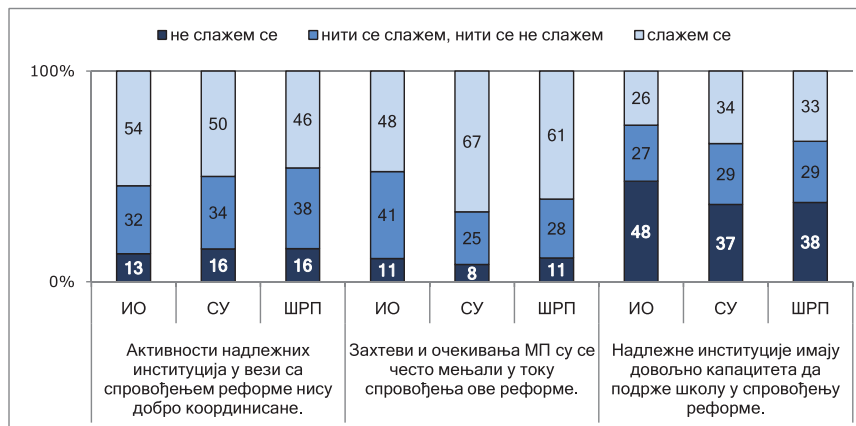

Велики број испитаника опажа награђивање, санкционисање, праћење и контролу као механизме који би допринели бољем спровођењу реформи.

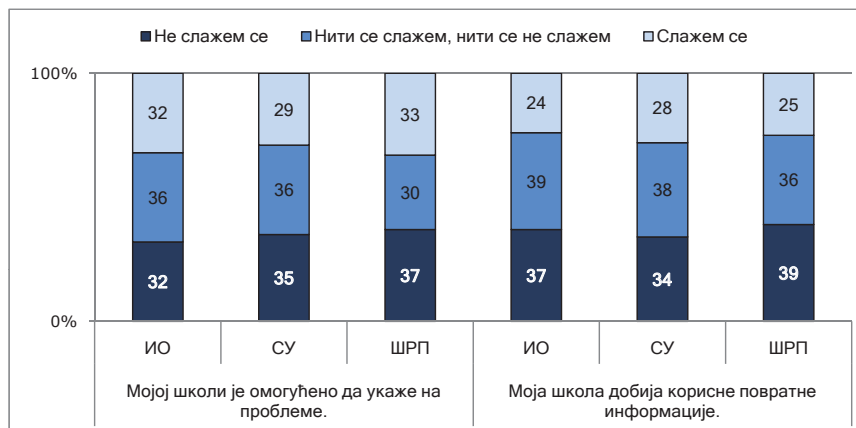

Већина просветних радника сматра да надлежне институције немају довољно капацитета, координације нити конзистентности при спровођењу реформи.

Већина просветних радника сматра да реформе нису реализоване довољно систематично и организовано.

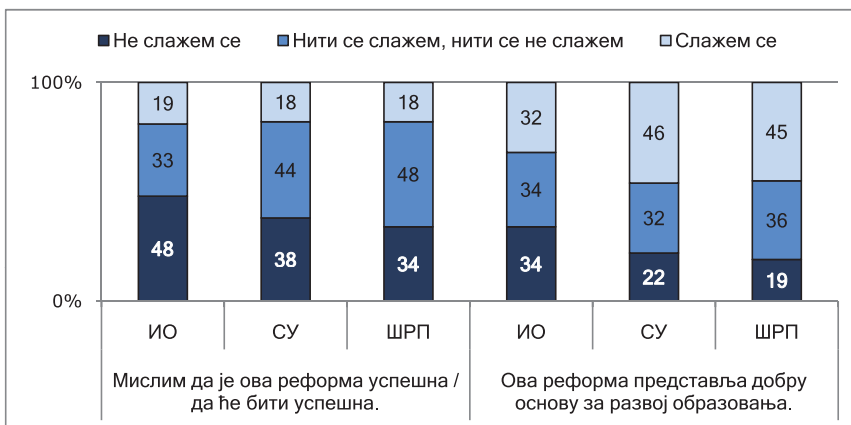
Око трећине просветних радника сматра да је њиховој школи пружена могућност да надлежним институцијама укаже на проблеме у спровођењу реформи, док сваки четврти испитаник верује да његова школа добија корисне повратне информације од надлежних институција о спровођењу и ефектима промена.

Колико су реформе успешне?

Након свих ових резултата не треба да изненађује податак да мали број просветних радника сматра да су реформе успешне. Ипак, имајући временску перспективу у виду, од трећине до скоро половине испитаника верује да без обзира на проблеме и тешкоће са којима су суочени, ове реформе представљају добру основу за развој нашег образовног система у будућности.

Тек сваки пети просветни радник сматра да су промене успешне, али нешто већи број верује да оне представљају солидну основу за будућност.

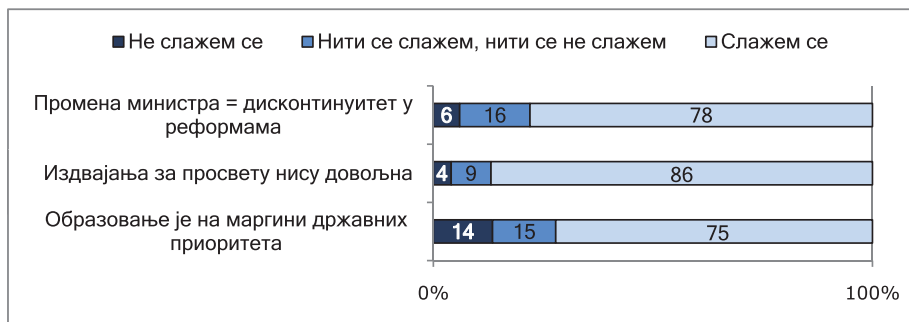
Већина просветних радника сматра да инклузија није добро конципирана ни спроведена, нити од ње очекује позитивне ефекте.

Упадљив је податак да за инклузивно образовање скоро половина просветних радника не верује да ће дати добре резултате, док само трећина сматра да оно представља добру основу за даљи развој образовања. Штавише, на основу ових и других приказаних података може се закључити да, у поређењу са другим двема реформама, просветни радници негативније процењују начин на који је ова реформа конципирана, припремана и спровођена.

У каквом се контексту одигравају реформе?

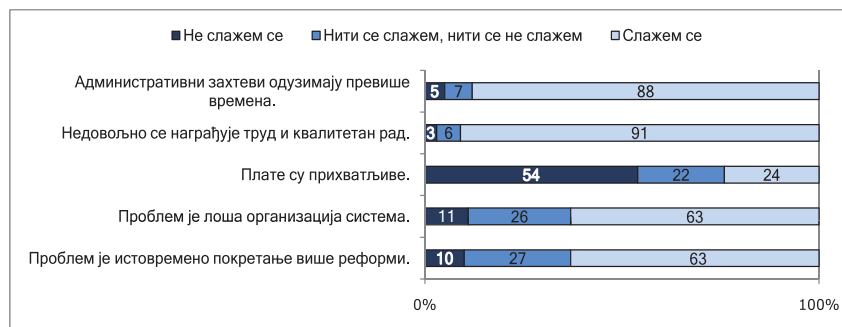
Према мишљењу већине просветних радника држава нема одговарајући однос према образовању. Они сматрају да се образовање налази на маргини државних приоритета, издвајања за просвету нису довољна, а честе политичке промене проузрокују дисконтинуитет у реформама.

Просветни радници су незадовољни односом државе према образовању.

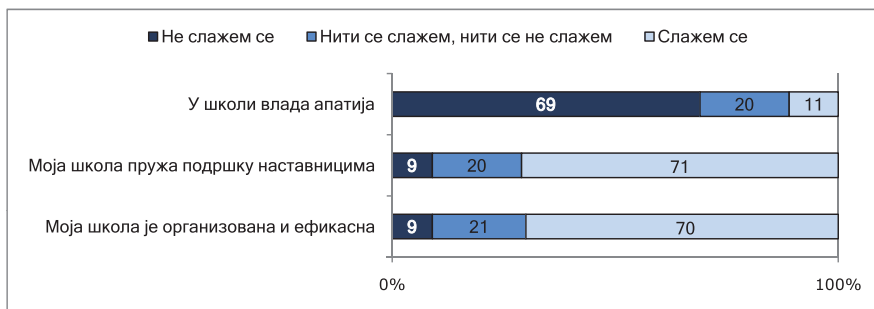
Већина просветних радника, такође, није задовољна својим примањима, обимом административног посла, као ни чињеницом да систем не препознаје и не награђује квалитетан рад. Наставници, директори и стручни сарадници проблеме виде и у лошој организацији образовног система који је додатно оптерећен истовременим покретањем више реформских иницијатива.

Већина просветних радника сматра да у функционисању и организацији образовног система постоји много проблема.

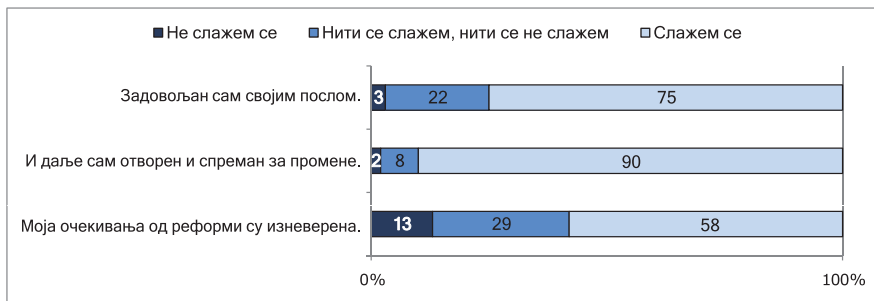
Школе у којима испитаници раде су оцењене претежно позитивно. Према њиховом мишљењу, реч је о ангажованим, организованим и ефикасним установама, које пружају подршку наставницима. Тек 11% запослених сматра да у њиховој школи владају апатија и незаинтересованост.

Већина просветних радника опажа своју школу као организовано, стимулативно и ангажовано радно окружење.

Највећи број просветних радника задовољан је својим послом и отворен је и спреман за промене.

И поред тога што нешто више од половине просветних радника каже да су њихова очекивања од реформи изневерена, готово сви су и даље спремни да активно учествују у образовним променама.

Препоруке за доносиоце одлука

Примарна анализа података омогућила је извођење информативних и корисних закључака за доносиоце одлука у вези са стварањем, спровођењем и вредновањем образовних политика у Србији.

ПОТРЕБНО ЈЕ ДА КРЕИРАЊЕ РЕФОРМИ БУДЕ ШТО ПАРТИЦИПАТИВНИЈИ ПРОЦЕС

Донесиоци одлука требало би да уложе значајан напор како би осигурали учешће што већег броја просветних радника у процес идентификације проблема и стварања одговарајућег образовно-политичког решења. С једне стране, то ће знатно побољшати квалитет предложених мера, јер ће оне бити реалистичније и применљивије у пракси. С друге стране, без партиципације запослених у школама, знатно се повећава ризик да они промене доживе као наметнуте и/или ирелевантне. То смањује њихову мотивацију да спроводе мере, чиме се шансе за успех промена значајно редукују.

МЕХАНИЗМИМА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ РЕФОРМИ ТРЕБА ПОСВЕТИТИ ВИШЕ ПАЖЊЕ

Веома је занимљиво да три групе испитаника за три различите реформе учевају практично идентичан образац коришћених инструмената за спровођење реформи. Тај образац подразумева доношење прописа, достављање стручних упутстава и обуку просветних радника. Не само да треба посветити додатну пажњу квалитету и релевантности ових инструмената, већ треба размислити и о укључивању других механизма попут умрежавања школа и учења од колега, стручне подршке, додатног финансирања и система подстицаја. Истоветност начина спровођења реформи које су уведене у размаку од десет година упућује на чињеницу да систем шаблонски приступа увођењу новина.

ПОТРЕБНО ЈЕ УВЕСТИ ПРИНЦИП ОДГОВОРНОСТИ ЗА СОПСТВЕНИ РАД

Просветни радници истичу да је потребно у већој мери пратити и контролисати спровођење реформе и да би било пожељно да се уведе систем награђивања и санкционисања просветних радника и школа како би се осигурао квалитет њиховог рада. Одговорност за сопствени рад представља важан механизам осигурања квалитета образовања, па је потребно да се размотре оптимални начини да овај принцип заживи у српском образовном систему.

*РЕШАВАЊЕ ФУНКЦИОНАЛНИХ И ОРГАНИЗАЦИОНИХ ПРОБЛЕМА ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА**ТРЕБАЛО БИ ДА БУДЕ ПРИОРИТЕТ*

Просветни радници у значајној мери осећају да је систем недовољно организован и координисан, да носеће институције немају довољно капацитета за функције које врше, да систем не показује праву бригу о квалитету, већ да је испољава преко сувишне папирологије. Просветне власти би, превасходно, требало да раде на успостављању ефикасног модела управљања, који би омогућио стабилно и функционално системско окружење, што је неопходно за све засебне реформске иницијативе.

УВОЂЕЊЕ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА ПОТРЕБНО ЈЕ ЗНАЧАЈНИЈЕ ПОДРЖАТИ

Просветни радници неповољно оцењују увођење инклузивног образовања и сумњају у његов успех. Иако је то и очекивано код овако радикалне промене која је још увек у својој раној фази, ово треба схватити као озбиљан „позив у помоћ“ на који просветне власти морају да реагују што пре и то на крајње промишљен начин.

ПОТРЕБНО ЈЕ НЕГОВАТИ И ПОДРЖАВАТИ СПРЕМНОСТ ЗА ПРОМЕНЕ

Насупрот увреженом веровању да је наш систем „уморан од реформи“, ово истраживање је показало да потенцијал за промене постоји. То не би требало разумети као околност која би се могла искористити за иницирање додатних реформи, већ као потенцијал који би просветне власти морале да негују и подржавају.

Истраживачки метод

Пројекат „Представе о образовним променама у Србији“ је истраживање анкетног типа које је спроведено на репрезентативном узорку основних школа у Србији (укупно 150 школа). У истраживању је учествовало 1824 просветних радника, од тога 150 директора школа, 267 стручних сарадника и 1407 наставника. Узорак наставника чиниле су разредне старешине свих одељења првог и петог разреда, као и наставници и други запослени у школи који су укључени у рад актива за школско развојно планирање.

Подаци су прикупљени путем упитника који су прилагођени тако да се уваже специфичности сваке од три испитиване реформе (инклузивно образовање, стручно усавршавање и школско развојно планирање) као и карактеристике специфичних улога које обављају наставници, стручни сарадници и директори. Због тога је конструисано 9 верзија упитника (3 реформе пута 3 групе актера)¹.

Сваки испитаник попуњавао је упитник који испитује његове ставове само о једној реформи. Упитнике о инклузивном образовању и упитнике о стручном усавршавању попунило је по 32% од укупног броја испитаника, док је упитник о школском развојном планирању попунило 36% испитаника. Сваки испитаник добио је упитник који се односи на ону реформу коју најбоље познаје или са којом је имао највише додира у пракси.

¹ Заправо је креирано 12 верзија упитника зато што је истраживање укључило и додатни подзорак који су чинили представници донисалаца одлука, просветне администрације и других интересних група (високошколских и истраживачких установа, организација цивилног друштва, стручних друштава, итд.). У овом сажетку су представљени само резултати добијени на узорку запослених у школама.

Лична карта пројекта

Назив пројекта	Представе о образовним променама у Србији: рефлексије о прошлости, визије будућности (ПОПС 2)
Носилац пројекта	Институт за педагошка истраживања
Тим истраживача	Дејан Станковић Јелена Теодоровић Владета Милин Ивана Ђерић Бојана Бодрожа Николета Гутвајн
Трајање пројекта	Јул 2011 - јун 2012 (12 месеци)
Контакт	Дејан Станковић, dstankovic@rcub.bg.ac.rs
Интернет	www.ipisr.org.rs
Финансијер	Истраживање је реализовано у оквиру Регионалног програма подршке истраживањима у области друштвених истраживања (RRPP), који води Универзитет у Фрибургу, уз финансијску подршку Швајцарске агенције за развој и сарадњу (SDC).

Мишљења изнета у овом извештају су мишљења аутора и не представљају нужно мишљења SDC нити Универзитета у Фрибургу.